

**HELSINŠKI ZAVRŠNI AKT
(ZAVRŠNI AKT KONFERENCIJE O EUROPSKOJ SIGURNOSTI
I SURADNJI)***

*usvojen na Konferenciji o europskoj sigurnosti i suradnji
Helsinki, 1. kolovoza 1975. godine*

Konferencija o europskoj sigurnosti i suradnji, koja je započeta u Helsinkiju 3. srpnja 1973. i nastavljena u Ženevi od 18. rujna 1973. do 21. srpnja 1975., zaključena je u Helsinkiju, 1. kolovoza 1975. od strane visokih predstavnika Austrije, Belgije, Kanade, Cipra, Čehoslovačke, Danske, Finske, Francuske, Demokratske Republike Njemačke, Federalne Republike Njemačke, Grčke, Svete Stolice, Mađarske, Islanda, Irske, Italije, Lihtenštajna, Luksemburga, Malte, Monaka, Nizozemske, Norveške, Poljske, Portugala, Rumunjske, San Marina, Španjolske, Švedske, Švicarske, Turske, Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika, Ujedinjenog Kraljevstva, Sjedinjenih Američkih Država i Jugoslavije.

Na otvaranju i zatvaranju Konferencije, sudionicima se obratio glavni tajnik Ujedinjenih naroda kao njihov počasni član. Glavni tajnik UNESCO-a i Izvršni tajnik Komisije za gospodarstvo Ujedinjenih naroda obratili su se Konferenciji tijekom njene druge faze.

Na sastancima druge faze, svoje priloge s izjavama na različita pitanja iz programa dostavile su sljedeće mediteranske zemlje koje nisu sudjelovale na Konferenciji: Demokratska Narodna Republika Alžir, Arapska Republika Egipat, Izrael, Kraljevina Maroko, Sirijska Arapska Republika i Tunis.

Motivirani političkom voljom da, u interesu narodâ, poboljšaju i intenziviraju svoje odnose i pridonesu europskom miru, sigurnosti, pravdi, i suradnji, kao i međusobnom približavanju i približavanju drugim državama svijeta,

Odlučni, u skladu s tim, dati punu pozornost rezultatima Konferencije te među svojim državama i širom Europe osigurati njihove prednosti i time proširiti, produbiti te učiniti stalnim i trajnim proces detanta,

visoki predstavnici država sudionica svečano usvajaju sljedeće:

PITANJA SIGURNOSTI U EUROPI

Države sudionice Konferencije o europskoj sigurnosti i suradnji,

---

* Ovdje objavljujemo samo prvi dio Helsinškog završnog akta u kojemu se utvrđuju načela odnosa među državama i primjena nekih od tih načela.

ponovno potvrđujući svoj zadatak promicanja boljih međusobnih odnosa i osiguranja takvih uvjeta u kojima će njihovi narodi živjeti u stvarnom i trajnom miru, bez prijetnji ili ugrožavanja njihove sigurnosti;

uvjere u potrebu za poduzimanjem napora kako bi detant postao i stalan i trajan i sveobuhvatan, opsegom univerzalan proces, kao i da će primjena rezultata Konferencije o europskoj sigurnosti i suradnji biti glavni pridonos tom procesu;

smatrajući da bi solidarnost među narodima kao i zajednička namjera država sudionica da ostvare ciljeve utvrđene na Konferenciji o europskoj sigurnosti i suradnji, trebale dovesti do sve boljih i tješnijih odnosa među njima u svim područjima, a time i do rješavanja sporova koji proizlaze iz naravi njihovih prijašnjih odnosa, kao i do njihova boljeg međusobnog razumijevanja;

svjesne zajedničke povijesti i priznajući da im postojanje zajedničkih elemenata u njihovim tradicijama i vrijednosnim sustavima može pomoći u unaprjeđenju njihovih odnosa, te u namjeri da, uz potpuno poštivanje individualnosti i različitosti svojih polazišta i stavova, traže mogućnosti udruživanja svojih napora kako bi prevladale nepovjerenje i povećale povjerenje te riješile probleme koji ih razdvajaju i surađivale u interesu čovječanstva;

priznajući nerazdvojjivost sigurnosti u Europi, kao zajednički interes za unaprjeđenje suradnje u Europi kao cjelini i među sobom, te izražavajući svoju namjeru da u skladu s tim poduzmu odgovarajuće napore;

priznajući tijesnu vezu između mira i sigurnosti u Europi i svijetu kao cjelini, te svjesne potrebe da svaka pojedinačno pridonese jačanju svjetskog mira i sigurnosti kao i promicanju temeljnih prava, gospodarskog i društvenog napretka i blagostanja svih naroda;

prihvataju sljedeće:

1.

a) Deklaracija o načelima na kojima se uređuju odnosi između država sudionica

Države sudionice,

ponovno potvrđujući svoju obvezu prema miru, sigurnosti i pravdi kao i prema trajnom razvoju prijateljskih odnosa i suradnje;

priznajući da ta obveza, koja odražava interese i težnje naroda, svakoj državi sudionici nameće sadašnju i buduću odgovornost, povećanu iskustvom prošlosti;

ponovno potvrđujući, sukladno svom članstvu u Ujedinjenim narodima te njihovom svrhom i ciljevima, svoju punu i aktivnu potporu Ujedinjenim narodima, osnaživanju njihove uloge i djelotvornosti u jačanju međunarodnog mira, sigurnosti i pravde, kao i u rješavanju međunarodnih problema te razvoju prijateljskih odnosa i suradnje među državama;

izražavajući zajedničku privrženost načelima koja su naprijed utvrđena i koja su u skladu s Poveljom Ujedinjenih naroda, kao i zajedničku volju za djelovanjem u primjeni tih načela, u skladu s ciljevima i načelima Povelje Ujedinjenih naroda;

proglašavaju spremnost da u svojim odnosima s drugim državama sudionicama, bez obzira na njihov politički, gospodarski ili društveni sustav i veličinu, zemljopisni položaj ili razinu gospodarskog razvoja, poštuju i provedu u praksi sljedeća načela, od kojih svako ima primarnu ulogu u usmjeravanju njihovih međusobnih odnosa:

I. Suverena jednakost, poštivanje prava svojstvenih suverenosti

Države sudionice uzajamno će poštivati suverenu jednakost i individualnost kao i sva prava koja su svojstvena i koja obuhvaća suverenost, osobito pravo svake države na međunarodnu ravnopravnost, teritorijalnu cjelovitost te slobodu i političku neovisnost. One će također uzajamno poštivati pravo druge države da slobodno bira i razvija svoj politički, društveni, gospodarski i kulturni sustav kao i pravo da donosi svoje zakone i propise.

U okviru međunarodnog prava, sve države sudionice imaju jednaka prava i dužnosti. One će uzajamno poštivati pravo države da po svojoj želji određuje i ostvaruje odnose s drugim državama u skladu s međunarodnim pravom i duhom ove Deklaracije. One smatraju da se njihove granice mogu mijenjati u skladu s međunarodnim pravom, mirnim putem i sporazumno. One također imaju pravo pripadati ili ne pripadati međunarodnim organizacijama, sudjelovati ili ne sudjelovati u bilateralnim ili multilateralnim ugovorima, uključujući pravo da budu ili ne budu stranke ugovora o sklapanju saveza; one imaju i pravo na neutralnost.

II. Suzdržavanje od prijetnje ili primjene sile

Države sudionice će se između sebe i u međunarodnim odnosima općenito, suzdržati od prijetnje ili primjene sile protiv teritorijalne cjelovitosti ili političke neovisnosti bilo koje države, ili od nekog dugog postupka koji je suprotan ciljevima Ujedinjenih naroda i ovoj Deklaraciji. Ne može se pozivati ni na kakav razlog kako bi se opravdalo pribjegavanje prijetnji ili primjeni sile u suprotnosti s tim načelom.

U skladu s tim, države sudionice suzdržat će se od svakog djelovanja koje znači prijetnju silom, odnosno izravnu ili neizravnu primjenu sile protiv druge države sudionice. Isto tako, suzdržat će se od svake manifestacije sile kojoj je svrha

prisiljavanje druge države da se odrekne pune primjene svojih suverenih prava. Također će se u međusobnim odnosima suzdržati od svakog čina nasilne odmazde.

Nikakvu prijetnju ili primjenu sile neće koristiti kao sredstvo rješavanja sporova ili pitanja koja bi mogla dovesti do spora među njima.

III. *Nepovredivost granica*

Države sudionice uzajamno potvrđuju da su sve njihove granice kao i granice svih država u Europi nepovredive, pa će se stoga sada i ubuduće suzdržavati od povrede tih granica.

U skladu s tim, one će se također suzdržati i od svakog zahtjeva ili samog čina prisvajanja ili osvajanja dijela ili cijelog teritorija bilo koje države sudionice.

IV. *Teritorijalna cjelovitost država*

Države sudionice poštivat će teritorijalnu cjelovitost svake države sudionice.

U skladu s tim, suzdržat će se od svakog djelovanja koje je u suprotnosti s ciljevima i načelima Povelje Ujedinjenih naroda glede teritorijalne cjelovitosti, političke neovisnosti ili jedinstvenosti bilo koje države sudionice, a osobito od svakog djelovanja koje predstavlja prijetnju ili primjenu sile.

Države sudionice će se suzdržati i od toga da teritorij druge države podvrgnu vojnoj okupaciji ili drugim izravnim ili neizravnim mjerama prisile suprotnim međunarodnom pravu, ili pak da ga učine predmetom prisvajanja kao posljedicom takvih mjera ili prijetnje takvim mjerama. Niti jedna takva okupacija ili prisvajanje neće biti pravno priznato.

V. *Mirno rješavanje sporova*

Države sudionice rješavat će međusobne sporove mirnim putem na način koji ne ugrožava međunarodni mir, sigurnost i pravdu.

One će nastojati u punoj vjeri i u duhu suradnje postići brzo i pravedno rješenje u skladu s međunarodnim pravom.

U tu svrhu, po svom izboru će koristiti sredstva kao što su pregovaranje, istraživanje, posredovanje, mirenje, arbitraža, sudsko izravnanje i drugi mirni načini, uključujući svaki postupak koji su već dogovorile u cilju rješavanja međusobnog spora.

U slučaju izostanka rješenja na neki od naprijed navedenih mirnih načina, stranke u sporu nastavit će zajednički tražiti put do mirnog rješenja spora.

Države sudionice koje su stranke u sporu, kao i ostale države sudionice, suzdržat će se od svakog djelovanja koje bi moglo pogoršati okolnosti do te mjere da se ugrozi međunarodni mir i sigurnost, a mirno rješenje spora učini još težim.

VI. Nemiješanje u unutarnja pitanja

Bez obzira na međusobne odnose, države sudionice suzdržat će se od svakog pojedinačnog ili kolektivnog, izravnog ili neizravnog miješanja u unutarnja ili vanjska pitanja koja su pod jurisdikcijom druge države sudionice.

U skladu s tim, suzdržat će se od svakog oblika vojne intervencije ili prijetnje vojnom intervencijom upućene nekoj drugoj državi sudionici.

Također će se, bez obzira na okolnosti, suzdržati od svakog drugog čina vojne, političke, gospodarske ili druge prisile kojim bi u svoju korist onemogućile primjenu prava svojstvenih suverenosti i interesima druge države sudionice, a u svrhu osiguranja prednosti bilo koje vrste.

U skladu s tim, one će se, *inter alia*, suzdržati od izravne ili neizravne potpore terorističkim, subverzivnim ili nekim drugim djelovanjima usmjerenim na nasilno svrgavanje režima neke druge države sudionice.

VII. Poštivanje ljudskih prava i temeljnih sloboda, uključujući slobodu mišljenja, savjesti, vjere ili uvjerenja

Države sudionice poštivat će ljudska prava i temeljne slobode, uključujući slobodu mišljenja, savjesti, vjere ili uvjerenja svih, bez obzira na rasu, spol, jezik ili vjeru.

One će promicati i poticati djelotvornu primjenu građanskih, političkih, gospodarskih, socijalnih, kulturnih i drugih prava i sloboda, od kojih svako proizlazi iz prirodnog dostojanstva ljudske osobe i prijeko su potrebna za njen slobodan i potpun razvoj.

U tom okviru, države članice priznat će i poštivati slobodu pojedinca da sam ili u zajednici s drugima ispovijeda i prakticira svoju vjeru ili uvjerenje, na način kako mu nalaže njegova savjest.

Države sudionice na čijem teritoriju žive nacionalne manjine, poštivat će pravo pripadnika tih manjina na jednakost pred zakonom, osigurati im punu mogućnost stvarnog uživanja ljudskih prava i temeljnih sloboda te na taj način štititi njihove zakonske interese u tom području.

Države sudionice priznaju opće značenje ljudskih prava i temeljnih sloboda, poštivanje kojih je bitan čimbenik mira, pravde i blagostanja prijeko potrebnih za siguran razvoj prijateljskih odnosa i suradnje među njima, kao i suradnje među svim državama.

One će neprekidno poštivati ta prava i slobode u međusobnim odnosima te, zajednički i pojedinačno, kao i u suradnji s Ujedinjenim narodima, nastojati promicati njihovu sveopću i djelotvornu primjenu.

One potvrđuju pravo pojedinca da zna i da djeluje u skladu sa svojim pravima i dužnostima u tom području.

U području ljudskih prava i temeljnih sloboda, države sudionice postupat će u skladu s ciljevima i načelima Povelje Ujedinjenih naroda i Opće deklaracije o ljudskim pravima. Također će ispunjavati svoje obveze utvrđene međunarodnim deklaracijama i sporazumima u tom području, uključujući, *inter alia*, međunarodne paktove o ljudskim pravima, kojih mogu biti stranke.

VIII. Jednaka prava i samoodređenje naroda

Države sudionice poštivat će jednaka prava naroda i njihovo pravo na samoodređenje, uvijek postupajući u skladu s ciljevima i načelima Povelje Ujedinjenih naroda kao i s važećim normama međunarodnog prava, uključujući i one koje se odnose na teritorijalnu cjelovitost država.

Na temelju načela jednakih prava i samoodređenja naroda, svi narodi imaju pravo u punoj slobodi i bez miješanja izvana, odrediti svoj unutarnji i vanjski politički status, kad i kakav žele, te poticati svoj politički, gospodarski, društveni i kulturni razvoj prema svojim željama.

Države sudionice ponovno potvrđuju sveopće značenje poštivanja i djelotvorne primjene načela jednakih prava i samoodređenja naroda za razvoj prijateljskih odnosa među njima kao i među svim državama; one također pozivaju na potrebu uklanjanja svakog oblika kršenja toga načela.

IX. Suradnja među državama

Države sudionice razvijat će suradnju između sebe i sa svim drugim državama u svim područjima, u skladu s ciljevima i načelima Povelje Ujedinjenih naroda. Razvijajući suradnju, države sudionice će staviti naglasak na ona područja koja su zacrtana okvirom Konferencije o europskoj sigurnosti i suradnji, pri čemu će svaka od njih svoj pridonos ostvariti u uvjetima pune ravnopravnosti.

Razvijajući suradnju u punoj ravnopravnosti, one će promicati međusobno razumijevanje i povjerenje, prijateljske i dobrosusjedske odnose, međunarodni mir, sigurnost i pravdu. Jednako tako će, razvijajući suradnju, nastojati povećati blagostanje narodâ i pridonijeti ispunjenju njihovih težnji korištenjem, *inter alia*, prednosti koje proizlaze iz povećanog zajedničkog znanja, napretka i postignuća u gospodarskom, znanstvenom, tehnološkom, društvenom, kulturnom i humanitarnom području. One će poduzeti mjere u cilju stvaranja uvjeta u kojima će te prednosti biti dostupne svima; smanjujući razlike u gospodarskom razvoju, one će uzeti u obzir interese svih, osobito zemalja u razvoju širom svijeta.

One potvrđuju da vlade, ustanove, organizacije i pojedinci imaju značajnu i pozitivnu ulogu u ispunjenju ciljeva njihove uzajamne suradnje.

Jačanjem te suradnje, one će između sebe nastojati uspostaviti bliskije odnose na kvalitetnijim i trajnijim temeljima, za dobrobit svih ljudi.

X. Ispunjenje obveza prema međunarodnom pravu u dobroj vjeri

Države sudionice ispunjavat će u dobroj vjeri svoje obveze prema međunarodnom pravu, kako one koje proizlaze iz općepriznatih načela i pravila međunarodnog prava tako i one koje proizlaze iz ugovora i drugih sporazuma kojih su stranke, u skladu s međunarodnim pravom.

Primjenjujući svoja suverena prava, uključujući i pravo na određivanje svojih zakona i propisa, pridržavat će se pravnih obveza prema međunarodnom pravu; također će poštivati i primjenjivati odredbe Završnog akta Konferencije o europskoj sigurnosti i suradnji.

Države sudionice potvrđuju da će u slučaju sukoba između obveza članica Ujedinjenih naroda prema Povelji Ujedinjenih naroda i obveza prema bilo kojem ugovoru ili drugom međunarodnom sporazumu, prevladati njihove obveze prema Povelji Ujedinjenih naroda, u skladu s člankom 103. Povelje.

Sva naprijed utvrđena načela od primarnog su značenja te će se u skladu s tim jednako i bezrezervno primjenjivati, a svako će od njih biti tumačeno na način da se u obzir uzmu ostala načela.

Države sudionice izražavaju svoju odlučnost da u svojim međusobnim odnosima i suradnji u potpunosti poštuju i primjenjuju ta načela kako su ona utvrđena u ovoj Deklaraciji u svim njihovim aspektima, kako bi se svakoj državi sudionici osiguralo da se koristi prednostima koje proizlaze iz sveopćeg poštivanja i primjene tih načela.

Poštujući naprijed izložena načela i osobito prvu rečenicu desetoga načela: "Ispunjenje obveza prema međunarodnom pravu u dobroj vjeri", države sudionice napominju da ova Deklaracija ne utječe na njihova prava i obveze, kao ni na ugovore, druge sporazume i dogovore koji su s tim pravima i obvezama povezani.

Države sudionice izražavaju svoje uvjerenje da će poštivanje ovih načela potaknuti razvoj normalnih i prijateljskih odnosa među njima te poboljšati njihovu uzajamnu suradnju u svim područjima. Također izražavaju uvjerenje da će poštivanje tih načela potaknuti razvoj političkih odnosa među njima, koji će, zauzvrat, pridonijeti boljem uzajamnom razumijevanju njihovog položaja i stavova.

Države sudionice očituju svoju namjeru da svoje odnose sa svim drugim zemljama razvijaju u duhu načela sadržanih u ovoj Deklaraciji.

b) Pitanja primjene nekih od naprijed utvrđenih načela

i) Države sudionice,

ponovno potvrđujući da će poštivati i primjenjivati načelo suzdržavanja od prijetnje ili primjene sile te uvjere u potrebu da ono postane djelotvornom normom međunarodnog života;

izjavljuju da su u međusobnim odnosima spremne poštivati i izvršavati, *inter alia*, sljedeće odredbe koje su u skladu s Deklaracijom o načelima na kojima se uređuju odnosi između država sudionica:

- Svim prihvatljivim načinima i oblicima ispunjavati i iskazivati obvezu suzdržavanja od prijetnje ili primjene sile u međusobnim odnosima.
- Suzdržati se od svake primjene oružane sile protivne ciljevima i načelima Povelje Ujedinjenih naroda i odredbama Deklaracije o načelima na kojima se uređuju odnosi između država sudionica, protiv neke druge države sudionice, osobito od invazije ili napada na njen teritorij.
- Suzdržati se od manifestacije sile u cilju prisiljavanja neke druge države sudionice da se odrekne pune primjene svojih suverenih prava.
- Suzdržati se od svakog čina gospodarske prisile sa svrhom da podredi svojim interesima primjenu prava neke druge države sudionice, koja su svojstvena njenoj suverenosti te da tako sebi osigura bilo koju prednost.
- Poduzeti djelotvorne mjere koje po opsegu i naravi predstavljaju korak naprijed do konačnog ostvarenja općeg i potpunog razoružanja pod strogim i uspješnim međunarodnim nadzorom.
- Svim sredstvima koje smatraju primjerenim, promicati ozračje povjerenja i poštivanja među narodima, u skladu sa svojom obvezom da se suzdrže od propagiranja agresivnih ratova i svake prijetnje ili primjene sile protiv druge države sudionice koje su protivne ciljevima Ujedinjenih naroda i Deklaraciji o načelima na kojima se uređuju odnosi između država sudionica.
- Poduzeti svaki napor kako bi isključivo mirnim putem rješavali sve međusobne sporove nastavak kojih bi mogao ugroziti međunarodni mir i suradnju u Europi, te prvenstveno tražiti miroljubiva rješenja izložena u članku 33. Povelje Ujedinjenih naroda.
Suzdržati se od svake akcije koja bi mogla zapriječiti mirno rješavanje sporova između država sudionica.

(ii) Države sudionice,

ponovno potvrđujući svoju spremnost na rješavanje sporova u skladu s Načelom mirnog rješavanja sporova;

uvjeren da je mirno rješavanje sporova dopuna suzdržavanju od prijetnje ili primjene sile i da su to bitni, iako ne i isključivi čimbenici održanja i učvršćenja mira i sigurnosti;

želeći pojačati i poboljšati postupke koji im stoje na raspolaganju za mirno rješavanje sporova;

1. Odlučne su nastaviti s razmatranjem i razrađivanjem općeprihvaćene metode mirnog rješavanja sporova sa svrhom dopune postojećih metoda, i u tom cilju nastaviti rad na Nacrtu konvencije o europskom sustavu za mirno rješavanje sporova, kojeg je u drugoj fazi Konferencije o europskoj sigurnosti i suradnji predložila Švicarska, kao i druge prijedloge u svezi s tim, a koji smjeraju na razradu takve metode.

2. Donose odluku da se na poziv Švicarske sazove sastanak stručnjaka svih država sudionica kako bi se ispunila obveza iz prethodnoga 1. stavka, u onom okviru i onim postupcima koji su predviđeni za nastavak Konferencije i koji su navedeni u poglavlju "Nastavak konferencije".

3. Taj sastanak stručnjaka održat će se nakon zasjedanja predstavnika imenovanih od strane ministara vanjskih poslova država sudionica u 1977. godini, u skladu s poglavljem "Nastavak konferencije", a rezultati rada tog sastanka stručnjaka bit će dostavljeni vladama.

2.

DOKUMENT O MJERAMA ZA IZGRADNJU POVJERENJA I NEKIM ASPEKTIMA SIGURNOSTI I RAZORUŽANJA

Države sudionice,

želeći otkloniti moguće uzroke međusobnih napetosti i time pridonijeti jačanju mira u svijetu;

odlučne jačati međusobno povjerenje i time pridonijeti većoj stabilnosti i sigurnosti u svijetu;

odlučne, nadalje, u odnosima između sebe i općenito u međunarodnim odnosima, suzdržati se od prijetnje ili primjene sile protiv teritorijalne cjelovitosti ili političke neovisnosti bilo koje države, ili od bilo kojeg drugog načina koji je protivan ciljevima Ujedinjenih naroda i Deklaraciji o načelima na kojima se uređuju odnosi između država sudionica, kao što je usvojeno u ovom Završnom aktu;

priznajući potrebu da pridonese smanjenju opasnosti od oružanog sukoba i nesporazuma ili krive procjene vojnih aktivnosti, što može izazvati strah, osobito u okolnostima u kojima države sudionice ne raspolažu jasnim i provjerenim informacijama o naravi takvih aktivnosti;

uzimajući u obzir razmatranja o naporima za smanjenjem napetosti i promicanjem razoružanja;

priznajući da će razmjena promatrača pozvanih na vojne vježbe pomoći promicanju njihovih međusobnih susreta i razumijevanja;

proučivši pitanje prethodne najave većih vojnih pokreta u kontekstu izgradnje povjerenja;

priznajući da postoje i drugi načini kojima pojedine države mogu još i više pridonijeti zajedničkim ciljevima;

uvjere u političku važnost prethodne najave većih vojnih vježbi za promicanje međusobnog razumijevanja i jačanje povjerenja, stabilnosti i sigurnosti;

prihvatajući odgovornost svake od sudionica za promicanje tih ciljeva i provođenje te mjere, u skladu s usvojenim kriterijima i načinima, kao bitnim elementima ostvarenja tih ciljeva;

priznajući da ova mjera proizlazi iz dragovoljne političke odluke;

usvajaju sljedeće:

I. Prethodna najava većih vojnih vježbi

One će obavijestiti sve ostale države sudionice o svojim većim vojnim vježbama uobičajenim diplomatskim putem i u skladu sa sljedećim odredbama:

Najavit će se veće vojne vježbe u kojima sudjeluje više od 25.000 vojnika u samostalnim postrojbama ili u kombinaciji s bilo kojom zračnom ili mornaričkom komponentom (u ovom kontekstu riječ "postrojba" uključuje vodozemске i zračne snage). Ako je riječ o samostalnim vježbama vodozemskih ili zračnih postrojbi, ili kombiniranim vježbama u kojima one sudjeluju, te se postrojbe uključuju u ukupan broj. Nadalje, u slučaju kombiniranih vježbi koje ne dostižu naprijed navedeni ukupan broj, ali koje uključuju kopnene snage i veći broj bilo vodozemskih bilo zračnih postrojbi, ili i jedne i druge, vježbe se također mogu najaviti.

Najavit će se veće vojne vježbe koje se održavaju u Europi na području bilo koje države sudionice i, ako to bude potrebno, u susjednom morskom i zračnom prostoru.

Ako je riječ o državi sudionici čiji se teritorij proteže izvan Europe, prethodno će se najaviti samo vježbe koje se odvijaju u prostoru 250 kilometara udaljenom od granice

koja je okrenuta ili je zajednička s granicom bilo koje europske države sudionice, no država sudionica ne treba najaviti vježbe kad to područje dotiče granicu države sudionice koja je okrenuta prema ili je zajednička s granicom neeuropske države nesudionice.

Obavijest će se poslati najkasnije 21 dan prije početka vježbi ili, u slučaju da je vježba pripremljena kasnije, u najkraćem mogućem roku prije njena početka.

Najava će sadržavati informacije o odredištu, ako ono postoji, općem cilju vježbi, državama koje u vježbi sudjeluju, vrsti ili vrstama te veličini uključenih snaga, kao i o području i predviđenom vremenskim okviru njihova održavanja. Države sudionice će također po mogućnosti dati dodatne informacije, posebice one koje se odnose na komponente uključenih snaga i vremenski okvir njihova sudjelovanja.

Prethodna najava ostalih vojnih vježbi

Države sudionice priznaju da mogu dodatno pridonijeti jačanju povjerenja i povećanju sigurnosti i stabilnosti, te da u tom cilju mogu i manje vojne vježbe najaviti drugim državama sudionicama, posvećujući osobitu pozornost državama koje se nalaze uz područja tih vježbi.

U tom cilju, države sudionice priznaju da mogu najaviti i druge vojne vježbe koje budu izvodile.

Razmjena promatrača

Države sudionice će, dobrovoljno i na bilateralnoj osnovi, u duhu uzajamnosti i dobre volje prema svim državama sudionicama, uputiti poziv drugim državama sudionicama da pošalju promatrače za praćenje vojnih vježbi.

Država koja upućuje poziv odredit će u svakom pojedinom slučaju broj promatrača, postupke i uvjete njihova sudjelovanja te dati ostale informacije koje smatra korisnim. Ona će osigurati odgovarajuće uvjete i brinuti se o gostima.

Poziv će biti upućen onoliko unaprijed koliko se to može uobičajenim diplomatskim putem.

Prethodna najava većih vojnih pokreta

Države sudionice su, u skladu sa Završnim preporukama Helsinških savjetovanja, razmotrile pitanje prethodne najave većih vojnih pokreta kao mjere jačanja povjerenja.

U skladu s tim, države sudionice priznaju da, u skladu sa svojom prosudbom i u cilju pridonosa izgradnji povjerenja, one mogu najaviti veće vojne pokrete.

U tom će duhu države koje sudjeluju na Konferenciji o europskoj sigurnosti i suradnji detaljno razmotriti pitanje prethodne najave većih vojnih pokreta, osobito imajući na umu iskustvo stečeno u primjeni mjera utvrđenih u ovom dokumentu.

Ostale mjere za izgradnju povjerenja

Države sudionice priznaju da postoje i druga sredstva kojima se mogu promicati njihovi zajednički ciljevi.

Poštujući uzajamnost i u svrhu boljeg međusobnog razumijevanja, one će posebice promicati razmjenu vojnog osoblja, uključujući posjete vojnih delegacija.

* * *

Kako bi što više pridonijele zajedničkom cilju izgradnje povjerenja, države sudionice će tijekom provođenja vojnih aktivnosti u području obuhvaćenom odredbama o prethodnoj najavi većih vojnih vježbi, primjereno tome uzeti u obzir i poštivati taj cilj.

One također priznaju da bi iskustvo stečeno primjenom naprijed utvrđenih odredbi, zajedno s daljnjim naporima, moglo unaprijediti i proširiti mjere jačanja povjerenja.

II. Pitanja razoružanja

Države sudionice priznaju svoj zajednički interes u naporima usmjerenim na popuštanje vojne napetosti i promicanje razoružanja, koji su zamišljeni kao nadopuna političkom detantu u Europi i jačanju sigurnosti. One su uvjerenе u prijeku potrebu poduzimanja djelotvornih mjera u tim područjima koje po opsegu i naravi predstavljaju korak naprijed prema konačnom ostvarenju općeg i potpunog razoružanja pod strogim i djelotvornim međunarodnim nadzorom, što bi trebalo dovesti do učvršćenja mira i sigurnosti u cijelom svijetu.

III. Opća razmatranja

Razmotrivši stavove o različitim pitanjima jačanja sigurnosti u Europi putem ulaganja zajedničkih napora usmjerenih na promicanje detanta i razoružanja, države sudionice će, u tom kontekstu, prilikom sudjelovanja u tim naporima posebice polaziti od sljedećih bitnih stavova:

- komplementarnost političkih i vojnih aspekata sigurnosti;

- veza između sigurnosti svake države sudionice i sigurnosti Europe kao cjeline te odnos koji u širem kontekstu svjetske sigurnosti postoji između sigurnosti u Europi i sigurnosti u Sredozemlju;
- poštivanje interesa za sigurnošću svih država sudionica Konferencije o europskoj sigurnosti i suradnji, što proizlazi iz njihove jednake suverenosti;
- važnost da sudionici pregovaračkih tijela osiguraju dostavljanje informacija na odgovarajući način o značajnim pomacima, napretku i rezultatima ostalim državama sudionicama Konferencije o europskoj sigurnosti i suradnji, te zauzvrat, opravdanost interesa bilo koje države sudionice za uvažavanjem njenih stavova.

(.....)

Prevela: *Vedrana Spajić-Vrkaš*